

PRZEGLĄD BIBLIOGRAFICZNY

Klasztor na Świętym Krzyżu w polskiej kulturze narodowej, red. Daniel Olszewski i Ryszard Gryz, Kielce 2000. Wyd. Kieleckie Towarzystwo Naukowe, ss. 368 z fotografiami.

Publikacja zawiera teksty 19 referatów wygłoszonych na sesji naukowej zorganizowanej wiosną 2000 r. w Kielcach przez Wojewodę Świętokrzyskiego, Akademię Świętokrzyską i Kieleckie Towarzystwo Naukowe.

Najliczniejsza grupa referatów obejmuje wybrane zagadnienia szczegółowe dotyczące Świętego Krzyża od czasów najdawniejszych do współczesności. Poruszono w nich między innymi problem pogańskiego ośrodka kultowego na Łyścu i tradycji tamtejszego hutnictwa w starożytności, rozwój chrześcijańskiego ośrodka religijnego i kontrowersji wokół tzw. wału kultowego. Odrębne referaty poświęcono funkcjonowaniu ośrodka świętokrzyskiego w kulturze polskiej. Na uwagę zasługują także artykuły dotyczące funkcji penitencjarnej budynków poklasztornych w XIX i XX w., oraz analizy architektoniczne kompleksu klasztornego. Kolejną grupę referatów stanowią opracowania źródłoznawcze zawierające szczegółową analizę średniowiecznych dokumentów oraz *Miraculów* Jacka Jabłońskiego, jako podstawy do badań nad dziejami opactwa na Świętym Krzyżu i ruchu pątniczego w XVIII w. Publikację zaopatrzone w indeksy nazwisk i geograficzny.

Stanisław K. Olczak, Daniel Olszewski, *Parafia Skalbmierz. Zarys dziejów*, Kielce 2000, Wyd. „Jedność”, ss. 260 plus zdjęcia.

Praca dwóch profesorów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach, jest monografią kolejnej parafii przedbrodzinowej diecezji krakowskiej, wchodzącej dziś w skład diecezji kieleckiej. Mimo dobrze zachowanej dokumentacji źródłowej (stan badań i podstawa źródłowa zostały wyczerpująco zaprezentowane we wstępie), tak parafia Skalbmierz, jak i tamtejsza kapituła kolegiacka nie posiadały dotychczas całościowych opracowań historycznych.

Praca składa się z dwóch części. Pierwsza obejmuje okres staropolski, druga XIX i XX wiek. W części dotyczącej okresu przedrozbiorowego zawarto szczegółową analizę powstawania parafii i jej rozwoju oraz uposażenia związanych z nią beneficjów. Najobszerniejszy szkic stanowi analiza rozwoju kościoła kolegiackiego i jego wyposażenia. Całości obrazu dopełniają krótkie analizy środowiska duchowieństwa skalbmierskiego oraz życia społeczno-religijnego parafii, ze szczególnym uwzględnieniem stanu z XVIII w. Część drugą publikacji otwiera analiza przemian administracyjnych i organizacji parafii w XIX i XX w. Autor skupia jednak swoją uwagę na społecznych aspektach organizacji i działalności parafii. Omawia działające przy niej instytucje i stowarzyszenia, analizuje nauczanie kościelne, nabożeństwa i praktyki religijne. Na szczególną uwagę zasługuje rozdział ukazujący funkcje społeczno-kulturalne środowiska parafialnego w okresie od rozbiorów do końca II wojny światowej. Obie części zostały zaopatrzone w odrębne aneksy zawierające wybrane fragmenty źródeł wykorzystanych w opracowaniu okresu staropolskiego, wykazy duchowieństwa z XIX i XX w., członków Akcji Katolickiej z okresu międzywojennego oraz ruchu oporu z lat 1939-1945.

Na podkreślenie zasługuje bogata dokumentacja fotograficzna nie tylko kolegiaty skalbmierskiej i jej wyposażenia ale także kaplic i figur przydrożnych z terenu parafii. Publikacja zawiera indeksy osób i nazw geograficznych.

Paweł P y r c h a l a ks., *Teodor Christoph. Duszpasterz śląski*, Gliwice 2000, ss. 110.

Praca ukazuje sylwetkę żyjącego w XIX w. proboszcza parafii Miasteczko Śląskie. Pochodzący z niemieckiej rodziny, działał w środowisku zróżnicowanym narodowo i religijnie, zyskując sobie jego uznanie. Autor skupia swoją uwagę na sylwetce duchowej i działalności religijnej śląskiego kapłana. Publikację uzupełniono fotografiami fragmentów kroniki parafialnej, kościoła i jego wyposażenia.

Mirosław D a n i l u k SCJ, *Encyklopedia instytucji życia konsekrowanego. I. Stowarzyszenia życia apostołskiego. Pojęcia, terminy, instytucje, dokumenty, czasopisma*, Lublin 2000, Redakcja Wydawnictwa KUL, ss. 418.

Encyklopedia jest poprawioną, uzupełnioną i zaopatrzoną w bibliografię wersją *Podręcznej encyklopedii instytucji życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego. Pojęcia. Terminy. Instytucje. Dokumenty. Czasopisma. Sigla*, Lublin 1994, przy współpracy K. Klauzy. Hasła *Encyklopedii* zostały ułożone w porządku alfabetycznym, z wyjaśnieniem etymologii oraz podaniem oboczności nazwy, powiązane zostały odsyłaczami, łączącymi ze sobą poszczególne pojęcia, a także zostały ubogacone bibliografią.

oprac. ks. Grzegorz Bujak

Jan Wiśniewski ks., *Kościoty i kaplice na terenie byłej diecezji pomezkańskiej 1243-1821 (1992)*, cz. I i II, Elbląg 1999, cz. I. ss. 512, cz. II. ss. 513-882, mapy, Wydawnictwo Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum”.

Część I. publikacji zawiera trzy rozdziały, a część II. aneksy, mapy i indeksy. Dwa pierwsze rozdziały tworzące pierwszą część opracowania, wprowadzają czytelnika w problematykę terenu objętego tematem pracy oraz dzieje kościelne. Rozdział pierwszy, poczynając od chrystianizacji i kolonizacji terytorium przyszłej diecezji pomezkańskiej, prezentuje okoliczności erygowania diecezji i określenia jej granic. Następny rozdział ukazuje przedkrzyżackie miejsca kultu i system budowy ośrodków sakralnych, zarys skutków reformacji, a także materialne podstawy funkcjonowania kościołów i kaplic oraz sposób zarządzania nimi. Zasadniczą część pracy (trzeci rozdział) stanowi słownik historyczno-kościelny.

Praca księdza Jana Wiśniewskiego daje odpowiedź ile było i funkcjonowało kościołów i kaplic na terenie byłej diecezji pomezkańskiej oraz jaki był ich los do chwili jej likwidacji prawnej w 1821 r. Można również powiedzieć, że jest ona swoistym słownikiem historyczno-kościelnym miejscowości, w których znajdowały się punkty sakralne. Autor zebrał bardzo obszerny materiał źródłowy ukazujący funkcjonowanie kościołów i kaplic w diecezji pomezkańskiej na przestrzeni wieków. Publikacja została opracowana na bazie źródeł rękopiśmiennych i drukowanych, uzupełnionych dawniejszą i najnowszą literaturą przedmiotu. Zaopatrzona została w siedem aneksów, mapy, skorowidz geograficzny i nazwisk, a także skorowidz proboszczów, komendatariuszy i wikariuszy od reformacji do czasów współczesnych.

Należy zaznaczyć, iż ks. Jan Wiśniewski jest również autorem kilkunastu publikacji m.in.: *Pomezania. Z dziejów kościelnych*, Elbląg 1996, *Średniowieczne synody pomezkańskie. Dekanat sztumski (1601-1821)*, Elbląg 1998.

Władysław Siarkowski ks., *Materiały do etnografii ludu polskiego z okolic Kielc*, do druku przygotowali Lidia Michalska-Bracha, Krzysztof Bracha, Kielce 2000, ss. LII, 104.

Reprint dzieła księdza Siarkowskiego został zaopatrzony w przedmowę Wiesława Cabana i ks. Daniela Olszewskiego, biogram *Ksiądz Władysław Siarkowski (1840-1902). Wokół postaci i twórczości* Lidii Michalskiej-Bracha i Krzysztofa Brachy, *Piśmiennictwo ks. Władysława Siarkowskiego* autorstwa Waldemara Firleja, *Katalog publikacji ks. Władysława Siarkowskiego* sporządzony przez Danutę Krześniak-Firlej i Waldemara Firleja, *Biografie (dotyczy postaci i twórczości ks. Władysława Siarkowskiego)* zebrali Lidia Michalska-Bracha i Krzysztof Bracha, a także w wykaz ilustracji i notkę edytorską. Główną część publikacji stanowią *Materiały do etnografii ludu polskiego z okolic Kielc* ks. Władysława Siarkowskiego w trzech częściach.

Upowszechnienie tej publikacji za pośrednictwem reprintu daje historykom, etnografom i etnologom spory materiał z dziedziny kultury regionu świętokrzyskiego.

Jan Wiśniewski ks., Monografie historyczne w czternastu tomach (reprint). Nakładem Wydawnictwa Diecezjalnego w Kielcach „Jedność” ukazał się reprint monografii historycznych parafii położonych dziś w diecezji sandomierskiej, radomskiej i kieleckiej ks. Jana Wiśniewskiego. Obejmuje on 14 tomów i tom dodatkowy: J. Fidos, D. Olszewski, *Ksiądz Jan Wiśniewski 1876-1943. Życie i działalność*, w którym przedstawiono sylwetkę księdza Wiśniewskiego i jego twórczość historyczną.

Opracowane przez księdza Wiśniewskiego monografie zawierają bogatą dokumentację historyczną i okazują się niezwykle pomocne dla badaczy zajmujących się historią Kościoła (wiele dokumentów zaginęło, tak jest np. z dokumentami które znajdowały się w Miechowie jeszcze na początku XX w., a obecnie ich brak), historią sztuki (np. dzwony w parafii Bieliny zostały zrabowane podczas II wojny światowej i jest to jedyna informacja o inskrypcjach znajdujących się na nich; kościół Św. Ducha w Bodzentynie obecnie jest ruiną, a publikacja opisuje jego ówczesne wyposażenie), a także dla specjalistów innych dyscyplin naukowych. Można jedynie żałować, że zabrakło indeksu miejscowości.

Stanisław Librowski ks., *Inwentarz realny dokumentów Archiwum Diecezjalnego we Włocławku. Dział II. Dokumenty w kopiariuszach. Tom 5. Kopiariusz ogólny wykonany w drugiej połowie XVI wieku*, Włocławek 2000, ss. 136, nakład własny autora (100 egz.).

Na *Inwentarz* składają się wprowadzenie: zawierające opis zewnętrzny *Kopiariusza*, jego wykonanie, liczba dokumentów, wpisy niekonieczne, wykorzystywanie, kwerenda Naruszewicza, obejmująca 1) prośbę Naruszewicza o dokumenty, 2) udostępnienie mu przez kapitułę tegoż kopiariusza, a także stan zachowania *Kopiariusza*. Rozdział II. zawiera numery, datacje, regesty i karty dokumentów w kopiariuszu; oraz informację wydawnictwa.

Bolesław Stanisław Kumora ks., *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 2, Kraków 1999, ss. 674 oraz ilustracje wewnątrz tekstu.

Dzieło ks. prof. Kumora zawiera: od autora, wykaz ważniejszych skrótów oraz rozdz. III. Centralne urzędy diecezjalne, IV. Synody diecezjalne. Listy pasterskie, V. Kapituła katedralna śś. Wacława i Stanisława biskupa i męczennika, VI. Kolegiaty i kościoły miasta Krakowa, indeks osób, indeks miejscowości i spis ilustracji.

Całość dzieła została opracowana w oparciu o źródła drukowane i dotychczasowe badania, ale przede wszystkim w oparciu o bogate archiwalia, najczęściej dotąd nie wykorzystane.

Autor zapowiada wydanie jeszcze dwóch tomów *Dziejów diecezji krakowskiej*. Każdy z tych tomów zostanie zaopatrzony w indeksy, a ostatni w mapy, których ujęcia będą miały charakter przekrojowy.

Beata Wojciechowska, *Od Godów do świętej Łucji. Obrzędy doroczne w Polsce późnego średniowiecza*, Kielce 2000, WSP im. Jana Kochanowskiego, ss. 190.

Publikacja składa się z wykazu skrótów, wstępu oraz czterech rozdziałów: I. Od Godów do zapustów, czyli o Bożym Narodzeniu, kolędowaniu, wróżbach noworocznych, maszkarach i zabobonach; II. Długie świętowanie – Od Marzanny do Sobótki; III. Czas lata i jesieni; IV. Tradycja ludowa a chrystianizacja u schyłku średniowiecza. Zamykają ją zakończenie, bibliografia, indeks osób i streszczenie w języku niemieckim.

Praca Beaty Wojciechowskiej to sięgnięcie do źródeł średniowiecznych dotyczących obrzędów i praktyk na ziemiach polskich o prastarym słowiańskim rodowodzie, z ukazaniem ich współistnienia z religią chrześcijańską i jej przenikaniem do społeczeństwa polskiego.

W kręgu dziejów Kościoła i rodziny franciszkańskiej, praca zbiorowa pod redakcją Rolanda Prejsa OFM Cap, Warszawa 1999, ss. 376.

Niniejsza publikacja jest poświęcona O. Doktorowi Florianowi Jerzemu Duchniewskiemu historykowi, badaczowi dziejów franciszkańskich rodzin zakonnych, w 50 rocznicę rozpoczęcia życia zakonnego w kapucyńskiej wspólnotcie i w 35 rocznicę doktoratu.

Encyklopedia chrześcijaństwa. Historia i współczesność 2000 lat nadziei, Kielce 2000, Wydawnictwo „Jedność”, ss. 807, bogato ilustrowana.

Jest pierwszą w Polsce jednotomową *Encyklopedią chrześcijaństwa* będącą owocem współpracy z włoskim domem wydawniczym „Edizioni De Agostini”. Została opracowana przez specjalistów z Europy zachodniej, zaś polską edycję wzbogacono o hasła poświęcone chrześcijaństwu w Polsce.

Obejmuje szeroki wachlarz tematów: od Biblii do teologii i antropologii; od symboli religijnych i liturgicznych do instytucji chrześcijańskich; od świętych do reformatorów, charyzmatyków, wreszcie ludzi kultury i osób zaangażowanych na polu działalności społeczno-politycznej. Jakkolwiek jest pisana w obrębie katolicyzmu, ma jednak charakter ekumeniczny są w niej informacje dotyczące wielkich religii świata: judaizmu, islamu, hinduizmu, buddyzmu i ich relacji do chrześcijaństwa. Każde z ponad 1200 haseł pełni rolę klucza otwierającego drogę do poznania jakiegoś aspektu doktryny, historii kultury chrześcijańskiej,

bądź do zrozumienia istoty dzieła wybitnych postaci: teologów, świętych, papieży i pisarzy. Pieczołowicie zostały wyszukane związki między Ewangelią a literaturą, muzyką, architekturą, malarstwem, filmem i teatrem. Swoistym komentarzem do haseł są cytaty z Pisma św., fragmenty dokumentów Kościoła, jak również znaczących dzieł literackich i teologicznych. Zawiera ponad 350 reprodukcji najwybitniejszych dzieł sztuki światowej a także doskonałych fotografii.

Niewątpliwe atuty *Encyklopedii* to ciekawa szata graficzna, przejrzysta kompozycja strony, bogata sieć odsyłaczy oraz indeks haseł ułatwiający korzystanie z wydawnictwa.

Stanisław Ziemiak SDB, **„Dusza wybrana”. Rys salezjańskich korzeni myślenia i działania kardynała Augusta Hlonda Prymasa Polski (1881-1948)**, Rzym-Warszawa 2000, wydano staraniem Salezjańskiego Ośrodka Misyjnego w Warszawie, ss. 170 wraz z ilustracjami.

Celem niniejszej publikacji jest przybliżenie salezjańskiego etapu życia kard. Augusta Hlonda, gdyż ten okres jego działalności jest bardzo słabo znany. Autor dołączył *kalendarium vitae*, zawierające ważniejsze daty z życia kard. A. Hlonda oraz fotografie dokumentujące jego pracę, a także sesję naukową jemu poświęconą (20 V 1999).

oprac. Ryszard Skrzyniarz